

Susanne Bergström, Caroline Sandström
och Carola Åkerlund

Några franska ord i dialekterna

Våra dialekter intresserar och inspirerar. Språkbruk vill svara på detta intresse och upplåter utrymme för läsarnas dialektfrågor. I huvudsak kommer redaktionen för Ordbok över Finlands svenska folkmål att ansvara för dialektspalten. Till redaktionen hör huvudredaktör Peter Slotte samt redaktörerna Susanne Bergström, Caroline Sandström och Carola Åkerlund. Dialektfrågor kan skickas till Språkbruks redaktion, Sörnäs strandväg 25, 00500 Helsingfors.

Inflytande från Frankrike kan i den svenska kulturen spåras ända till medeltiden. Särskilt under 1700-talet gjorde den starka franska dominansen sig gällande också språkligt. Franska ord och uttryck användes flitigt bland befolkningen i de högre samhällsklasserna och de vidarebefordrades även till folkmålen. Förvånansvärt många av dessa lånord lever fortfarande kvar, särskilt i äldre dialekttalandes ordförråd.

Vi vill här uppmärksamma några lånord som ännu i dag är gångbara i dialekterna. Alla som använder dessa uttryck är kanske inte medvetna om att det är franska de berikar sin dialekt med.

Exempelfraserna nedan är för det mesta tagna ur Ordbok över Finlands svenska folkmål.

Estimera och permenta

Ett verb som rönt uppmärksamhet är *estimera*. Ordet är väl belagt i de finlandssvenska folkmålen och det förekommer också i dialekterna i Sverige

(se Karin Hallén: Lånordet *estimera* i svenska dialekter i Svenska Landsmål och Svenskt Folkliv 1991). I Finland förekommer bl.a. uttalsvarianterna *estimera*, *extimera*, *estumera* och *extumera*. Följande fraser belyser olika betydelser hos verbet *estimera*:

- (1) **fälke bör int extome:r gu:d meir** (folk börjar inte respektera Gud längre), Pargas
- (2) **inga extome:rar vi tåkå hä:r patarask** (inte tål vi sådant slödder), Helsinge
- (3a) **han estime:rar it ti kām ti å:s** (han behagar inte komma till oss), Sideby
- (3b) **ja ha int estume:ra frå:ga** (jag har inte brytt mig om att fråga), Borgå.

I alla fraser ovan står *estimera* negerat, något som är typiskt för hur detta ord används i svenskan. I exempelfras (1) har det betydelsen '(inte) uppskatta, hysa aktning för el. ha respekt för ngn el. ngt', som ligger nära den ursprungliga betydelsen hos det franska *estimer*. Ordet har sedan i svenska dialekter fått de utvidgade betydelserna '(inte) tåla ngn el. ngt' (2) och '(inte) behaga, gitta

el. värdigas göra ngt' (3). Dessutom kan *estimera* också betyda '(inte) lyda, hörsamma; bry sig om'. Ur denna betydelse har det i de nyländska dialekterna bildats adjektivavledningar.

Om barnen i Sibbo inte är **estume:rsamma** 'lydiga' eller om lillpojken i Tenala är **ekstomerslö:sär å int ekstome:rar** börjar deras mödrar **pärmentta**. *Permenta* (fra. *parlementer* 'tala; underhandla'), som i huvudsak förekommer i södra Finland, har bl.a. betydelsen 'gräla på ngn el. låxa upp ngn; käbbla emot ngn; stoja, väsnas'.

Chikanera

Verbet *chikanera* (fra. *chicaner* 'bråka med ngn; haka upp sig på småsaker') förekommer på spridda orter i Svenskfinland i betydelsen 'förolämpa, trakassera ngn'. I Vårdö kan man säga **va skuhann behöv sjikane:r mäj för dån skull**, medan man i Tenala kan få höra frasen **int sko dån no börj sjikone:r mo:drån** (sin moder skulle de åtminstone inte behandla illa). Uttalsvarianten **sjokone:r(a)** förekommer i Österbotten och Nyland. I Pedersöre är verbet, i betydelsen 'kritisera ngn el. ngt', fortfarande i någon mån levande. En gnutta sanning ligger nog i frasen **he ga:r betär ti sjokone:r a:där änn se sjölv** (det är lättare att kritisera andra än sig själv).

Ackordera ackuschörskan

Ett annat verb, *ackordera* (även i formen *ackorda*), är spritt över hela det finlandssvenska området. Den mest allmänna betydelsen är 'avtala, överenskomma; tinga, beställa'. Från Björköby kommer exempelfrasen **ja ha vyri å akodä:ra e par ny: tjärrju:l ått me** (jag har varit och beställt ett par nya kärrhjul) och från Borgå **vi akude:ra att vi sku treffas tä:r**. En annan betydelse är 'resonera, överlägga, köpslå om ngt' och därav antagligen en avledd betydelse 'prata, utlägga; skrävla'. Från Korsholm kommer frasen **int veit ja va di ståo tä:r å akodä:ra åm** (inte vet jag vad de stod där och diskuterade). Ordet går tillbaka till latinets *cor*, gen. *cordis* (hjärta) och har via franskans *accorder* 'förlika, bevilja, bringa i överenskomst (med)' inlånat. Även tyskan och engelskan har motsvarande ord så lånet kan ha gått olika vägar.

Den som **akode:rar akosjö:rskan** får åtminstone i Kimito barnmorskan på besök. Franskans *accoucheur* 'läkare, som biträder vid förlossningar' har fått en svensk avledning och blivit *ackuschörska*. Denna benämning tycks främst förekomma i södra Finland men belägg finns även från Petalax i Österbotten. I Kumlinge talar man även om **akusjö:rin**, men här är det inte fråga om någon förlossningsläkare utan om barnmorskans man! Nämnas kan att barnbördshuset i Helsingfors kallas **kosjemang** i Kyrkslätt, **akusjimang** i Helsinge och **agusjamang** i Sibbo. Dessa lån kan föras tillbaka till franskans *coucher* 'ligga, lägga'.